

128. Жене се обично без прошње и без сватова. Ноћу дјевојку украду, доведу, и чине веселје које у доста случајева сразмјерно много кошта. Иза тога шаљу изасланике да се с кућом дјевојачком измире. За измирење спрема се част, коју трпи кућа младожење. Родитељи се момачки уцјењују (до 120 к.) већ према руху дјевојачком. Окумљују се што је дакако скопчано с трошком. Вјенчање се, ако није обављено заједно с довођењем, свршава са мало трошка. Највећма се потроши спремајући се за пир, који буде иза вјенчања, кад домаћин имадне трошка. Сав овај трошак око женидбе увећава се тим што млада тражи да се накити, па има случајева да се морају и волови из плуга продати да се намири новац за то. Не само да младе носе новац који никакве користи не доноси, него често и кућу затиру. Често је то први увјет да дјевојка некеме поће.

Све ове трошкове од наговарања дјевојке, довођења, па до пира, ако узмемо у средњу руку, код средњег стања човјека, једва подмири и 1.000 к.

Бољанић

М. Сф.

129. О просидби обично поћу 2—3 човјека дјевојчиној кући и понесу повећу чутуру ракије, те иза подужег разговора, изваде чутуру с ракијом, свилену мараму и 5—6 златника у новцу. Питају родитеље и друге старије људе и жене хоће ли дати своју дјевојку за њихова момка. Ови обично одбијају и најпослије препусте дјевојци на вољу. Дјевојка је за све вријеме преговарања негдје у другом одјељењу куће, те кад је зову у собу и кажу јој да се још чека на њен пристанак, она метне руке на прса, поклони се и пољуби најприје свога оца и мајку у руку, затим редом све старије, узима чутуру, опет пољуби оца у руку и метне чутуру пред њега. Сagne се, узме мараму са обиљежјем и излази из собе. Нови пријатељи устану, пољубе се у уста и меће домаћин вечеру, те вечерају и чaste се док траје пића. Обично то вече и преведу дјевојку и тамо приреде гозбу и сазову што више комшија, те се веселе, пију и играју и пјевају. Одмах преведу зато што се боје да не оде за кога другога, а тако обично и буде ако је одмах не преведу. Сјутрадан јаве свештенику.

Кад се све по пропису обави, иду на вјенчање млада и младожења, кум и стари сват и још једна жена, а остали сватови не иду са њима него иду од куће до куће пјевајући зазивају на пијер или „пилав“ и пред сваком кућом смлате по једног ороза или кокош и добију по један пешкир. Обиђу све село за 2—3 сата и дођу са плијеном кући младожењиној. Ту се сва живад покоље и још домаћин закоље вола или краву, изваља из магазе најсиромашнији 50 литара ракије. Кад све справе, сједну за софре (10 до 15 синија), те сваки сват или онај који је зазват метне преда се своје „поштење“ — флашу или чутуру ракије, један пшеничан хљеб и бар печена ороза. Кум, стари сват и остала већа својта морају по печено крме донијети. Чaste се и напијају једни другима.

Бива да их, кад приводе дјевојку, дочекају у мраку сеоска момчад па се на њих из мрака бацају кољем и камењем.

Возућа Б. Л.

130. У великој већини случајева обичај је водити дјевојку ноћу па макар и са знањем њених родитеља, а просидба или, како овде зову „мир“, врши се по довођењу. Но прије свега тога дужан је женик дати дјевојци обиљежје отприлике 4—6 дуката. Међу рђаве обичаје при мирењу спада и тај да отац младожењин или младожења мора исплатити оцу дјевојчином у новцу онолико колико он буде захтијевао, но ваљда што је овај крај сиромашан, никад та сума не изнесе више од 100 к. Но после помирења дужан је отац дјевојчин спремити за дјевојком рухо и кућни намјештај, који се већином купи за онај новац који се добије при мирењу. Уз то младожења мора даривати све укућане, и то у новцу. Ону вече, кад се дјевојка доведе чини се пир, гозба у кући младожење, на коју се позове све село и која младожењу силно затроши, а у већини случајева и задужи, јер већином узимају новац на зајам, који потроше при овим гозбама. Гозба траје ону вечер и сјутрадан. Истом по свршеној гозби, па шта више прође и неколико дана, јаве свештенику и питају кад ће се обавити вјенчање. Али по вјенчању нема никакве гозбе нити церемонија ни код куће ни у цркви, него је, чистово дођу на вјенчање, осим младенаца још кум и отац младожењин, и по свршеном вјенчању одлазе кући без икаквих церемонија и весеља.

У много случајева хоће да ступе у брак с дјевојкама недораслим за удају.

...пошто доведе дјевојку и сврши пир, онда тек пита свештеника, па ако буде каква сметња браку, онда ето сувишна посла и бриге и свештенику и његовој претпостављеној власти и младенцима, а особито овдје не плаше се богзна како својат узети.

Хрге

Г. Г.

131. При просидби даје се дјевојци такозвана јабука, а то је у новцу златном, ријетко када у другом, ван који је сиромашан. Та јабука иде према имању момковом, али, у више прилика, тај се новац позајми, па када се дјевојка са момком вјенча, онда јој ту јабуку одузму, и силом, ако драге воље не да, те је дају ономе чија је и била, и тиме већ првих дана дође до брачне мржње, свађе и туче, које у више прилика дотјера и до врло рђавих пошљедица. Када је ово готово, онда од стране момка иду родитељи или други старатељи да се мире и том приликом се цијелу ноћ, па и више пута, ако се први пут не помире, води страشان пазар и погодба — управо као на пијаци — док се не сложе колику ће суму новца један дати а други за дјевојку узети, што иде према богатству, од 60 до 300 круна, који се новац и овом приликом, а чак и код богатијих, обично вади из банке те се попије, изједе и подере.

Вјенчање бива према пропису црквеном. Свадба или пилав бива по два дана, којом се приликом троши и пије и једе тако, да се дотични за више година одужити не може, а многи том приликом и коначно пропадну отплаћујући дугове.

Загони

О. П.

132. Код просидбе прилично иде, осим онога зловучнога имена „мир“. Ова је зла страна баш превршила сваку мјеру и поред свију корака да се сузбије једнако се повлачи.

Свадбе и вјенчање лијепо се проводе; ако се трефи мало сувише гошћења, сродници и пријатељи и комшије доносе принос; а јединим тим приносом сиромаш и проведе свадбу. Код вјенчања либаде мало је луксузно: ово је више код имућнијих, код нижих ишчезава.

Јања

Т. Ђк.

133. О просидби и свадби чине се велики трошкови на обадвије стране, нарочито се уцјењују просиоци са великим сумама, од 50—250 к. Када сватови иду по дјевојку, много су већи трошкови него када је саму доведу, због тога радије краду дјевојке, тј. крадом је одведу.

Има обичај да, када младу по вјенчању доведу кући, простру јој пред кућом платно да млада по платну у кућу уније, дају јој пред кућом решето са житом, те млада баца жито десном руком на четири стране, послѣје баци решето које често пута пијани сватови разбију; онда јој донесу мало дијете те га трипут окрене и пољуби; тада му млада даје кошуљу, пешкир и чарапе. То се дијете зове наконџе. Када млада улази у кућу, носи под пазухом два хљеба и флашу вина или ракије. Младожења је дочекује на кућним вратима, пружи десну руку и она прође испод његове руке.

Послије вјенчања, када се сватови поврате кући, онда сједају за софру око 3—4 сата по подне, и том приликом млада са ђевером долази код сваког свата по реду носећи леђен и ибрик, те се млада поклони, полије сваком да опере руке, опет се поклони, пољуби старије у руку, млађе у образ; тада је сваки од сватова по могућству дарује метнувши новац у леђен, и то се зове пољевачина. Пошто се почне јести, онда се износи принос, и чајо гласно говори шта је који од сватова донио. Тако се исто приказује и шта је коме млада донијела. За све вријеме млада стоји.

Велика Обарска

Ђ. О.

134. О женидби рђав је обичај што многи домаћини тако рећи продају своје кћери или сестре, јер на просидби узимају велику своту за мирене. Ово много узимање узрок је да се многа браћа издијеле и кроз диобу пропадају.

Дворови

С. С.

135. Приликом просидбе или помирбе, када дјевојка крадом побјегне за момка, влада овај обичај: просидба или помирба

бива увечер или цијелу ноћ у кући дјевојачкој. Прије него што настане час просидбе или мирбе по претходном уговору родитеља с обје стране, отац или старатељ дјевојке постави у соби софру, посједају за њу, и зовне своју кћер удавачу, те је пита има ли драгу вољу поћи за женика, због које су ти људи дошли, а обично и женик ту са просцима дође те, ако дјевојка изјави да има вољу поћи уз приволу свога оца, онда зову иза софре и женика, који тада уђе у собу те извади новац, такозвану јабуку, обично 10 дуката у злату здравих, постави их на софру и дјевојка, пошто изљуби оца и све просиоце, узме дукате себи са софре, и тада настаје права уцјена, односно мирба родитеља с обје стране. Отац жеников даје у три пута на софру 40 до 260 к. те ако не испуни вољу, захтјев оца дјевојчиног, мирба остаје несвршена. По цијелу ноћ се погађају, један од другог просиоци новац позајмљују да само испуне онолико колико дјевојачки отац захтијева. Ако се мирба сврши, добро и јест, ако се не сврши, одгађа се за други пут. Остану ли родитељи непомирени, а дјевојка је можда крадом прстен и дукате узела прије, тада дјевојка побјегне, и у том случају отац дјевојачки ускраћује своју родитељску приволу и благослов, иако је неоправдано и неће да дође свештенику на предбрачни испит. У том случају, пошто се младенци вјенчају, обично настане између њих и свађа; млада приговара своје младожењи, како он за њу, мимо све људе, није ништа њезином оцу дао итд. Због те велике уцјене већина се дјевојака крадом од својих родитеља удаје, и у томе случају комшије дјевојке примају од женика 10 до 20 к. што ће дјевојку примамити за женика.

Скоро сваки домаћин који жени сина или брата, узајмљује новац из штедионице за потребе мирбе, те се тако без потребе непромишљено задужује. Због те уцјене многи сиромашни момци остају неожењени, јер немају чим дјевојку да исплате и трошак око свадбе 3 дана да проводе упоредо са имућнијим комшијама.

Свадба обично траје три дана и том приликом се опијају пићем, до свађе и разних неприлика долази. Трошак око свадбе у јелу и пићу износи 100—300 к.

Вјенчање бива прије подне, али сви сватови нерадо долазе прије подне, и скоро сви би вољели да се пошље подне врши вјенчање. Ако се вјенчање сврши око 10 до 11 сати прије подне, опет сватови, по свом старом обичају из турског доба, постављају заједнички ручак пред мрак, тако да се на неким мјестима до 1 сат ноћи не довршује софра. Само се по себи разумије, кад тако пијани сватови у ноћ уђу, да се свашта међу њима догађа.

Батковић

Ц. Ш.

136. У овој парохији а тако исто и у сусједним парохијама већином се дјевојке крадом од својих родитеља удају. Тамо се свашта догађа. Сродници дјевојке — осим родитеља и комшија — узимају по 10 до 20 к. од младожење у име наплате што ће му дјевојку премамити.

Тако сирота дјевојка по наговору других удаје се онамо гђе није никако ни мислила, и тамо се вјенчава без своје воље, јер је срамота да се опет родитељима врати.

Батковић

Ц. III.

137. Кад се дјевојка проси, опет требају комшије. Комшије се зову да натјерају онога дошљу да даде што више новаца, а разумије се на софри мора бити доста пива и јестива. Тако се погађају као на пијаци до пред зору, па ако су се пољубили и нагодили, онда ће нови пријатељ осванути (у противном случају, бјежи по ноћи). Ујутру коље се крме и зову се остале комшије, па се једе и пије за сретне просидбе и веселја до пола дана. Кад се нови пријатељ спрема својој кући пошто је добро очерупан, чим дође пјевајући, одмах се искупе неке комшије да му честитају и да га питају колико му узеше. А он сједе као хација кад дође с ђабе те им прича како су га цијенили, а он како се јуначки држао. Пошто се измијени неколико питања, онда се и овдје коље крме, те се позову све комшије, па се једе и пије све до зоре.

Ово је овако ако се дјевојка проси, а ако се дјевојка украде ноћу, опет се у младожењиној кући једе и пије до зоре. Послије он иде у ону кућу одакле је цура, те се накнадно мире и поплаћају. У мојој парохији узимају родитељи дјевојачки од младожење за дјевојку од 50 до 150 фор. обично. Кад дођем крштавати, па запитам је ли женско или мушко, па ако је женско, одмах повичу стотинарка (100 фор.). Дакле, из овога се види да се код нас води читава трговина са женском дјецом. Чим је узео Перо за своју кћер 100 фор., хоће и Буро за своју да узме 100 фор., па ма пријатељ и пукао.

Кад је вјенчање и свадба, онда се коље говече и које свињче, те се позове пола или све село на веселје — пилав. Свадба траје два дана, не рачунајући што једу и пију уочи свадбе оне комшије што су дошле да помажу поклати марву, зовнути свијет на веселје, те покупити туђе и своје по комшилуку, и по свадби кад дођу да свак своје носи. Па многа кона неће навалице да однесе с пилава ону тевсију у чем је донијела питу и ракијски суд, већ ето је трећи дан да може мало цвркнути ракије и ако је још остало што за мезе.

Забрђе

А. Г.

138. У овој парохији је обичај при просидби узимати на синују од свога пријатеља од 100 до 300 круна, па се онда пријатељити и у лице љубити, што по нашем народу кућу раскућава.

... овамо је обичај на свадбу незвани долазити...

... вјенчава се прије подне у цркви.

Драгаљевац

Ј. П.

139. ... дјевојке, без знања родитеља узимају обиљежја од момака те без питања и дозволе родитељске бјеже и живе по неколико мјесеци невјенчане — додуше тако дуго само у

случају какве препреке — иначе по неколико недјеља, али ипак, иако мало, опет се тим ствара подлога за неморал...

И овдје постоји зао обичај „мирба“, као и у цијелој нашој отаџбини.

Уколико би се могло донекле оправдати оно многобројно зазивање на свадбу, јер нико неће сјести за „софру“ док није донио свој принос који се овдје зове „част“, утолико се више мора осудити обичај да се и други дан по вјенчању држи свадба, пир, јер се тај дан само једе, пије и баљезга од јутра до мрака а без икаква разлога.

Бродац

М. Ј. — С. П.

140. ... дјевојке измамљују и краду, а после се мире, и тако се слатко новац даје те му за његов новац узима пријатељ и шаље у његову кућу већином оно што њему не треба, и без тога може бити, јер се готово сваки задужује у шпаркаси, што се очевидно народ кроз то штети.

Модран (Јања)

М. Т.

141. Момак и дјевојка се упознају у колу, о зборовима црквеним, молитвама, свадбама и сијелима. Дјевојке се од почетка јесени до чистог — ускршњег понедјељника састају на прело. То чине у понедјељак вече, и петак вече. Овај пошљедни дан не предугче него плету, тад им долазе и сеоски момци на ашиковање.

Ови ноћни састанци не бивају у присутности старијих, те би могли да младеж разврате, а наруше морал у народу...

Кад се младенци одлуче на женидбу, момак да дјевојци биљеж: 1 цесарски дукат и прстен. Дјевојка на то да момку уздарје: убрус (пешкир), чарапе итд. Момак саопшти ово оцу преко матере, или, ако нема ње, преко некога од родбине, за кога зна да има на оца уплива. Отац тада са два до три човјека из родбине или сусједа дигне се, те кући дјевојачкој. Пошље обичног поздрава, послужи их у дјевојачкој кући кавом, а затим неко од просаца, обично оштрији и отреситији, изнесе чутуру, коју су собом донијели, те га (оца дјевојачког) уз неколико ријечи, којима разложи свој долазак, наводећи да у њих има момак а у домаћина дјевојка, те да су дошли да се пријатеље, замоли да се постави трпеза (софра) и да им прими и отвори чутуру. Совра се постави и тада настаје — што је најсрамније — цјењање и погађање за дјевојку. Кад отац момачки положи новац, што се у име мирбе тражи, мора положити и у име дјевојачке јабуке 10—20 цесарских дуката у злату. Уз ово тражи се и кључ на чутуру: 1—2 ф. 50 нов.

Кад је све извршено, онда зову дјевојку, која ижљуби у руку старије. Отац је испита и заповједи да купи дукате — своју јабуку. Уцјену за мирбу покупи отац и тада се пријатељи изљубе. Затим настаје гозба. Износе се разна јела, а ракије мора бити у изобиљу. Мирба бива обично ноћу, па се и сјутра једе и пије до неко доба дана. Домаћин призове још по ког сусједа или од

родбине, да му при мирби на руци буде. Пред полазак изнесе се просцима дарови: пешкири, станови беза, ређе кошуља, и тијем их огрђу и наките. Свекар и просци даривају при поласку снају, прије и дјецу. Снаха добије од свекра дукат или форинту, прије по 1 круну а дјеца по 10—20 новчића.

Уцјена при мирби варира од 30—100 фор., а богме кадгод и више. Отац дјевојачки хоће из тог новца и сватове да дочека, јело и пиће да набави, и дјевојку да опреми и дар јој набави. На исти начин бива прошња кад дјевојка ускочи за момка без знања родитеља, и то се назива мирба. Дешава се да отац дјевојачки узме при мирби 10—20 фор., под условом да дјевојци ништа више не купује, него јој спреми одмах њезино рубље и руво, што је прикупила. На мирби утврде пријатељи шта се има положити кад сватови дођу по рухо дјевојачко на сандуке; то износи 2—5 форинти.

Отац момачки доцније са новим пријатељом и пријом иде у варош и понесе какво ћурче, какво желе да се дјевојци за свадбу скроји, и тај трошак, као и павте, белензуке, капу, појас свилени, чипке на капу и др. у име младожење његов отац купује.

Свадбе су раскошне и трају по три дана. На десетак дана „чајо“ иде по селу с плоском и зазива а народ кити плоску пешкирима. Кум и главна родбина и новцем (талири и форинте). Кума, старог свата, војводу — зета, барјактара — буљубашу, домаћина и главну родбину зазива с чутуром домаћин сам. За свираче, који су такође обавезни брине се обично кум, а кадгод и домаћин помогне му их платити. И то стаје 5—10 фор., према свирачима и количини свадби тај дан.

Као што се види, мирбе и свадбе, па одијело момачко и дјевојачко упропашћују материјално наше сељаке, јер ти трошкови изнашају 200—500 форинти. Отац момачки и жени и удаје, јер он готово сав трошак сноси.

Кад се узме да наш тежак тај новац узима из штедионица на мјеницу, онда је још страшније, јер отплате падају у свако доба године, те је дужник присиљен да храну у зелен продаје и у пола, па и у трећину вриједности, а то је за сељака готово пропаст и раскућење.

Дјевојачко и момачко руво узимају многи од трговаца на вјеру-вересију (почек), те су тијем присиљени, да робу приме по четверо-петероструку цијену према готовим новцима.

Уз ово треба додати и то, да је обичај, да се приликом женидбе или удаје најстарији момак или дјевојка мора накитити. Народ вели: скаче на полицу — долази на ред. И то је нови трошак, који у најгоре вријеме долази.

Не треба губити из вида да је дјевојачка јабука клица расула и доцније диобе у кући. Млада избуши двкате те их на челу носи годину и више, а затим их ријетко да у кућу, иако су кућански, него завргне особину. Купи: краву, крмачу и да у

наполицу у село коме или, што је још горе, да у кућу. Овај потоњи случај је много црњи, јер не само главница него и припаша (подмладак) остају само њезино власништво. За неколико година сав мал је у рукама невјесте, а чељад друга постаје њезино робље. Тако најстарији брат и његова жена постају богати, а друга браћа сиротиња. Мала је разлика и кад се у село да у наполицу. У овом случају, истина, припаша се дијели са наполичаром, али власница то чува, и опет даље у мал улаже, а не да у кућу ни паре потрошити. И она и њен муж имају и даље из куће све потребе и њихова особина невјероватно расте. Особина је узрок да почне млада, па и њен човјек, и кућу поткрадати а више се зло не да ни замислити.

Наши тежаци и сами ките своје дјевојке. Буше им дукате и окивају талире. Тај новац не само да бесплодан лежи, него усљед бушења губи и своју вриједност. Родитељи рачунају да ће им тијем дјевојка до боље среће доћи, а то често и бива, јер се и богатији момци отимају о накићенију дјевојку. Уз ово и отац за такву дјевојку приликом просидбе и већу уцјену тражи и добије, јер му је дјевојка накићена. У самој ствари друкчије стоји: отац момачки плати више за такву дјевојку, премда тај новац остаје и даље у власништву саме невјесте. Она поступа с њим као и са својом јабуком. Неко вријеме носи, затим их прода, па с њима у наполицу или сиромашним домаћинима у селу на интерес за ношење невјестама, јер свака млада мора имати дукате. У овом случају од дуката плате на мјесец: цванцик = 32 новчића, годишњак стаје 3 ф. 84 нов. по дукату а најсиромашнија невјеста мора имати барем шест дуката. Интерес на њих стаје кућу женикову за годину 23 фор. 04 нов.

У доста прилика пошље пола године или годину родитељи дјевојачки скину јој накит, или сав или половицу, под изговором да носи млађа сестра, и онда у већини случајева тај новац тамо и остане. Тијем се изроди свађа међу пријатељима, јер је свекар на лијеп начин изваран.

Црњелово

М. С.

Болест и поступање с болесником

142. Што се болести тиче у Тузли је народ навикао да се обраћа за помоћ љекару, али простији и неразборитији свијет, особито жене, обраћају се гатарамa, врачарамa, хоџамa и фратримa, те једни гатају и страве салијевају, а други записују. У већини случајева обраћају се и свештеницима за молитве, иду манастирима и црквама.

Мана је да простији, и који зову своме болеснику љекара, не држе се строго његових упутстава, него дају болеснику и многе друге лијекове, које им поједини посјетиоци или траварице казују, те у много случајева болест погоршају. Даље, не вјерују да поједине епидемичне и заразне болести на другом прелазе због дотицаја са таквим болесником. И то је једно велико зло народно што се за вријеме такве епидемије и многа здрава чељад због

нечувања и невјеровања у прелаз, заразе. Болеснику дају више пута и храну коју је забранио љекар, само ако зажели, а то му болест погорша и многи главом због тога плати.

Но ипак може се рећи да је свијет у варошима много разумнији у његовању болесника и тражењу љекара, него по селима гдје се болесници врло слабо или никако не његују и љекар не тражи, те нпр. за вријеме епидемичних дјечијих болести велики број сироте дјечице заглави.

Тузла

К. Д.

143. Тајна јелеосвећења у тузланској парохији врши се врло ријетко у којој другој прилици, па и над болесником. Чешће је да зову свештеника да над болним чита молитву, премда, као што сам споменуо напријед, простије жене траже помоћи код врачара, хоца итд. На то свештеник вијерне своје приликом исповиједи упозорава и, ако му исповједник таково што открије, налаже му епитимију.

Тузла

К. Д.

144. За вријеме болести многи се обраћају за помоћ бабама, врачарама и хоцама, који им дају траве да пију, гледају им у длане, салијевају страве и гасе угљевље, дају записе, да их носе, па чак и пију итд.

Тумаре

Р. Б.

145. У болести наш сеоски свијет не зна се помоћи. Он највише полаже на записе, салијевање страве, гатаре и врачарице и бацање карата. Па како им се упутство с те стране даде, тако они болесника негују. Много је имао посла свештеник док је народ од овог вјеровања разувјерио и упутио да се у случају болести обраћају на стручњаке — лијечнике, који ће им најбољи савјет дати...

Приликом сваке болести притече народ молитви...

Врло је лош обичај да, ако се неко разболи уз пост, то макар каква болест била, он неће да се омрси. Свештеник има тешку муку да наговори матер да своје болесно дијете омрси, те само код неких и неких могао је ово постићи. Дјетету има година или двије, закржљало ушљед слабе хране и рђаве његе, па још ако се уз пост разболи, немају му шта дати осим кукурузног хљеба и црне кафе, које му још погоршава његову болест. Овако, кад окрене пити млијеко, јести сир и ровита јаја, дјетету се поврати снага па и у животу остане. Мати, и ако пристане да своје болно чедо омрси, то одмах тражи од свештеника да јој даде какав пост, или да што купи у цркву, само да јој се у гријех не упише...

Пожарница

Д. Н.

146. ...у овој парохији је фрењак од давнине страшно разграњен те ни 20 кућа нема у читавој парохији, које би од ове страшне болести чисте биле...

Кладањ

М. С.

147. У болести прво читају молитву код свештеника, послије ако не буде лакше болеснику, иду хоћи турском да му запише и огледа, гатарама, загасују, страве саљевају, а кад виде да је близу смрт, касно се сјете и љекара и тако улудо троше новце.

Јасеница (код Тузле)

Ј. Ј.

148. У болести неће јести мрсних јела за вријеме поста премда му доктор пропише и заповједи, па да ће умријети, осим ако је у болници.

Дувница

П. М

149. У болести се наш народ најприје обраћа бабама и гатарама и већ кад ништа не помогне а болест се запусте, када треба да зову свештеника за причест, онда се тек обраћају љекару за помоћ. Има врло много народних лијекова. Већина је од њих без икакве користи, а неки су баш од штете. Има и таквих лијекова који помогну. Нпр., има у народу људи који знају посве сигурно излјечити од уједа бијеснога пса, намјестити уштукнуту руку итд.

Кад се ко нагло разболи, вјерују да је нагазио и онда гатају и пишу записе.

Болнима читају се молитве, свештају масла...

Растошница (Прибој)

С. Г.

150. Иду гатарама, да им загасују, бају, одбрајају, траве дају, купују, крајнице осијецају, жућеницу скидају, страву саљевају.

Иду хоћама да им записе праве, ограму скидају, и др.

Праве записе код фратора, а на жалост и код наших неких свештеника.

Прибој

Ј. Ј.

151. Кад се ко мало разболи, нико на то не обраћа пажње. Болесник, било сам, било по наговору укућана и комшија, иде те се успркос болести хотимично назор напреже, радећи какав тежак посао или, назор и преко своје воље, испије на душак већу количину ракије или флашицу рума, само да би ону несносност од боље разбио одједанпут. Падне ли болесник на постељу, онда се сви укућани и комшије плахо забрину, те почну сви најприје нагађати од чега се онако разболе. Једни веле: огријешо се што је радио на „Врачеве“ или други који празник, други опет да је награисао, ударио на чини итд. Сад иду гатару, који им чешће каже да читају болеснику код тога и тога попа страшну молитву или коју другу, или да држе бденија; иду турском хоћи да болеснику запише, саљевају му неке страве итд.

Молитве за болне се читају највише по наредби гатаревој. Молитава има различитих: мала, велика, страшна, св. Василија, св. Петке, св. Тројице, св. Аранђела, св. Јована итд.

Јасеница (Козлук)

П. О.

152. Болесне обично обилази својта и комшије, и доносе му понуде; болесном читају по коју молитву, или бденија у манастиру, па кад не буде боље, траже гатаре, врачаре, хоће, салијевају страве, пишу записе и амајлије, састављају врачаре купања. У ово народ много верује да се не да искоријенити лако, јер то и на самој исповиједи држи за тајну.

„Масла“ обично чине код манастира болесницима, молитве се читају у цркви, стану парохијском или парохијанина, без икаквих трошкова.

Скочић

П. Ј.

153. Оболи ли ко, иду свештенику ради молитве, али сви изреда салијевају страву, иду гатарама и гатарима, изагасују, пишу записе, ради записа иду хоцама муслиманским и јеврејским, добијају од гатаоца разне траве. Један је парохијанин имао у пошљедње 3—4 године неколико смртних случајева у кући, па му је гатаоц рекао да му на огледању пада да му 3 свештеника освете масла у млади четвртак.

Зворник (села)

Д. О.

154. У болести „од муке и невоље“ обраћају се хоцама, фратрима и гатарама за записе и купања.

Болесници траже помоћи и утјехе у молитви и свештању масла, које никакав луксус не прати.

Околина Брчког

Кол.

155. Кад болесник болује, долазе му, осим сродника, и комшије, и доносе разне понуде и храбре болесника да се не плаши, јер, веле, теби неће, ако бог да, ништа бити... Многи читају молитву болеснику, а послје одмах иду доктору, а има их који иду гатарама и траварушама. Болеснику масла чине врло мало, јер веле кад се масла сврше, болесник мора умријети.

Г. Жабар

М. Ст.

156. Кад се у кући неко разболи, обично народ врло слабо тражи праве помоћи, него обично пушта се гатарама и врачарама у руке, да им они помогну салијевањем страве, прављењем записа итд., а најкашње зове и свештеника да му чита молитву, а врло ријетко или никако зове лијечника. Узрок да народ тако ради јесте сујевјерје и незнање, а друго и његово рђаво материјално стање. Лијечник не обавља визита на вјеру, а обично су по селима за сељаке доста скупе, због тога народ нешто што не може а нешто што неће не тражи лијечника. Свештеника онда зове, кад је болесник већ готово скончао а узрок је томе багателисање молитава, које се из вароши по селима шири. Међутим, мишљење наших варошана је о томе рђаво, што свештеник као интелигентнији човјек дође у кућу болесникову па поред молитве зна дати упутства како треба поступати са болесником, како га треба хранити, а обично упуту болесника на лијечника, те тиме се баш по који пут болесник и спасе.

Даље је обичај да се болеснику понуде и разне милоште донашају, и тај обичај, иако није скуп, обично је штетан по болесника, јер се понесу и такове, које не смије болесник јести.

Црквина

С. Л.

157. Што се тиче болести тежачки сталеж прво тражи помоћи од којекаквих баба, врачара, тек онда молитву од свога свештеника, последије тога тражи записе од хоца, католичких свештеника и српских свештеника, и те записе одмах на врат метну а о љекару ни помена нема. Болесник у прашљивој постели лежи и у нечистоћи, а понаособ што му домаћи не знају никаква јела према његовој болести зготовити. Онда кад му је потребан свештеник, тражи љекара, кад је болесник већ за смрт осјетио.

У овој парохији слабо се масла обдржавају болесницима. Такође слабо се чине и молитве, нпр. дому и марви.

Доњи Скугрић

М. М.

158. У болести најпрво иду турском хоци да запише, па тек свештенику да чита молитву болном. Кад га свештеник укори за сујевјерја изговара: „Свештениче, нужда закон мења!“

Болном се чита над њим, а некада на тамјан.

Поребрице

Ђ. С.

159. Обичај је да код болесника долазе не само кућани него и сусједи, сједе и ноћују, не пазећи да ли је шкодно болеснику или још је ли заразна или прелазна болест. Многи свештеник и лијечник кад дођу болеснику савјетују и грде, али нема много хасне док наш сеоски, особито сиромашни народ, којег је 80%, имаде само једну собицу, која ако се може назвати тијем именом.

„Масла“ се чине у овој парохији ријетко, и то болеснику, те и нема некакве особености.

Молитве за болне читају се код куће и нема ни ту ништа особито, већ што кажу, да поп, читајући молитву, позна по књигама хоће ли болесник оздравити или не.

Бос. Шамац

Д. Д.

160. У болести се прво зову „бабе“ да своје знање прикажу, купајући, загашујући воду угљеном, или друге враџбине да покажу. Затим дође који старац да да траву од „изједи“ а последије ђак, па поп, да чита молитву, јер је казао ђак из Осјечана, ваљда да и поп шта заслужи и да га не прогања. Онда се ишло хоцама па и фратрима, по записе и „моћи“. Но ово пошљедње је доњи (тј. Ђ. Т.), тако рећи, сасвим искоријенио, да се једва који нађе који овима одлази... Али је само још остао ђак који обично препоручује молитву, но већ крију да иду ђаку, а понеки и кажу.

Јелеосвећење се врло слабо чини, и то у каквој дугој и опасној бољи, врло ријетко, дочим је прије доласка доњег (Т. Ђ.) чињено у новој кући, а неки и сваке године чељади и марви, што је „доњи“ (Т. Ђ.) укинуо. Сада у новим домовима држи се

„Благословение“ којом приликом и сусједи на част и честитање са „приносима“ долазе. Јела и пића мора бити довољно, те се и тада мора које марвинче смакнути, као и на темељ, јер „треба темељ окрвачити“, ваљда за живот живих домаћих — жртва.

Толиса

Т. Ђ.

161. У случајевима болести народ је равнодушан, сматра то (за) божју вољу. Болеснику се читају молитве, доносе записи од фратора и хоџа и гатара...

Болесник се рђаво његује, још горе храни, пошто не умију припремити укусније хране, а што би знали неће се, јер то се ради кад дођу „људи“. У заразним болестима неопрезни су.

Болесницима се читају молитве: мала, велика, молитва св. Василија, молитва страшна, молитва од ограмка, и чини се тежим болесницима тајна јелеосвећења.

Слатина

Ј. Јф.

162. ...наш народ не зна с болесником никако поступати, не зна какав треба да је одношај здравога према болесном, а болесна према здравом.

Када болесник падне у постељу, наш, а особито тежачки народ, не зна ни за какову његу око њега, нити зна потражити помоћи све дотле док болесник у критичан положај не дође.

На првом мјесту не знајући да је чистоћа пола здравља, ставља болесника у нечисте и влажне просторије, рђаву му храну пружа. Ако случајно болесник болује за време кога поста, ни под коју цијену неће болесника омрсити, ма то и главе стало, иако је то препоручено од љекара а свештеника дозвољено. Здраву чељад мијешају са болесном, јело које остаје иза болесника здравој чељади дају и тиме их заразују, собе болесника не вјетре, има и таквих случајева да код иновјерних свештеника одлазе, тражећи од њих помоћи болном, салијевају страву, и тим сујевјерјем иду тако далеко, да умјесто на почетку болести лекарску помоћ да потраже, они истом љекара онда позивају када болесник у критичан положај дође.

Градацац и околина

Д. Т.

163. Болесник код овдашњег свијета нема никакве његе, јер се и крај његове постеље пије, разговара, препире, те се тим болесник узнемирује и његова болест погоршама, а и медицинско је правило у свакој болести на првом мјесту мир. Постеља на којој болесник лежи слаба је, а састоји се од сламе, сијена и поњава. Лежање је на поду. Лијечници су му сеоске бабе...

Гатка, запис, амајлија од главе, салијевање страве, урок итд. то је већ њим обладало.

Милошевац

Д. П.

164. Што се тиче болести, овђе се свијет махом лијечи старинским начином. Употребљују нишадор, барут, салитру, чивит, русато сирће, мелем црни и различите траве као екстракт или као чај. У тежим болестима позивају лијечника, али онај

ко је сиромашан тај и не зове доктора, који су ионако далеко а и скупи су, него потражи том приликом и свештеника да му молитву прочита...

...болеснике похађају, доносе понуде различите и тјеше их.

Модрича

С. П.

165. Кад болесник болује, у обичају је прво обићи гатаре, хоће и фратре, и тек онда траже свештеника свог да болеснику чита молитву...

О маслима и молитвама за болне, кад се чине, нема никаквог трошка нити пића.

Раковац

Ј. К.

166. У болести народ гријеши што се често обраћа гатарам, „џацима“, и хоџама и булама, а мало доктору, и то више због неповјерења према доктору, него због чега другог.

Много је то криво, што народ вјерује да је човјеку суђено кад ће умријети, па веле да му онда не може помоћи, кад му оно суђено вријеме за живљење истече.

Срп. Грапска

Ј. Кч.

167. Када се сазна да је нетко болестан, долазе из комшилука и родбина обићи болесника те том приликом доносе болеснику разне понуде.

Села око Грачанице

П. С.

168. У болести народ много гријеши, што се обраћа гатарама, „џацима“, хоџама, булама, а мало лијечнику, и то не баш толико због оскудице у новцу него због невјеровања у помоћ љекареву. Много је томе крив фатализам народни; народ мисли да је сваком суђено кад ће умријети, па кад онај час дође, онда — вели — нико му не може помоћи „ако је са смрћу помијешано“.

Кожухе

П. Кч.

169. Болесницима ријетко зову доктора, што је због скупоће донекле разумљиво, него се обично држе врача, хоџа итд.

Бољанић

М. Сф.

170. У болести дају болеснику свакаку, боље рећи никакву храну. Сама постеља је нечиста у највећем степену, а уз пост мало гдје да ће што омрсити, па макар знао да ће умријети. Обично најприје зову бабе бајалице, те им ове чарају на разне начине, затим иду старим свештеницима, да им запишу (којих на жалост и данас у свијету има). Најпослије долазе да им се читају и молитве. Лијечника мало гдје траже, једно што му не поклањају повјерење, макар их и свештеник напућивао, друго што је управо немогуће свакоме потражити лијечничку помоћ, било због локалних неприлика, било због сиромаштва свога...

Возућа

Ђ. Ј.

171. Болесника лијече алкохолом и прибјегавају сујевјерју и враџбинама.

Освећење масла велика је ријеткост, а о молитвама за болне нема рђавих обичаја до тај да за ове молитве употребљавају разне називе као: из великих књига, из малих књига, аграмачку итд.

Хрге

Г. Г.

172. У болести много се полаже на љековитост трава које дају понеки травари и траварице; на записе које пишу турске хоџе, католички попови и по неки наши стари ђаци, а вјерује се и у загашену воду, која се добива од турских а и наших некојих жена којом се купају и умивају; у крајњој нужди и невољи, када већ ни лијека нема, потраже доктора а и свештеника.

Загони

О. П.

173. Код старије и конзервативније врсте још је примитивнији начин у болести: слабо нагледање, паћење и под живу главу ма уз који пост при највећој клонулости не омрсити се. Млађа генерација прилично тражи средстава у болести.

Јања

Т. Ђк.

174. У болести читају молитве, рјеђе свјештају масла и чине бденија, али највише иду врачарама, код Српкиња, код Туркиња и Циганки, иду те записују код православних, муслиманских хоџа, фратора и код јеврејских рабинера.

Ако је коме дуже времена болесно дијете, износи га рано на пут, па који путник први наиђе, онда он ошиша дијете, и то је кум па макар и иновјерац био; има их који продају коме болесно дијете, форме ради, макар за 1 грош.

Приликом болести, добри су им обичаји да болесника надгледају домаћи и сусједи, пријатељи и остала родбина, обилазе га, доносе му разне понуде, наравно доста пута и такове које болесник не би смио јести ни пити.

У новије вријеме у болести многи радо иду и доктору, али већина не иде, а многи то чине у посљедњем часу.

Када се коме свете „масла“ вјерују да мора болесник оздравити или умријети. Кад свјештеник над болним чита молитве, вјерују да свештеник по књигама знаде хоће ли болесник умријети.

Велика Обарска

Ђ. О.

175. За свршавање јелеосвећења позову се два или три свештеника. За то се спреми 1/2 оке пшеничног брашна, мало зејтина, три свијеће и босиљка. Од овог брашна са освећеним јелејем — по свршетку ове тајне — умјеси се и испече један хљепчић, који болесник једе седам јутара.

Масла се свршавају само онда, када болесник дуго времена болује, а укућани то чине са жељом, да бог даде или здравље или смрт.

Молитве над болнима свршавају се у кући болесника, а кад свештеник нема кад да дође кући, сродници болесникови

донесу мало тамјана свештенику, те свештеник над тамјаном врши молитву и тим тамјаном сродници окаде болесника.

У болести обично комшије чине своје подворење болеснику.
Батковић Ц. III.

176. ...обичај је болесника, комшију често посјетити и болеснику чисту собу и чисте хаљине држати...
Драгаљевац J. П.

177. Код болести на првом мјесту долази гатара, па свештеник и напошљетку лијечник. Но у томе је напоље кренуло, јер у свима озбиљнијим болестима тражи се лијечник.

Тајна јелеосвећења врши се само тешким болесницима. Истина, нису ријетки случајеви да се тражи читање молитве од зуба, главе итд.

Бродац

M. J. — C. II.

178. Ја сам 1878 г. концем новембра... на парохију модранску дошао, те када сам предузео опслугу исте парохије у кратко вријеме увидио сам да је народ много ишао хоцама да им огледа, да им записује, те су неким болесницима давале хоце записе да носе у капи, неким да носе под пазухом, а такођер неким да метну у воду, у један суд, те ту воду да пију, а неким да се још том водом и умивају, а неким да се метну записи у какав суд у воду, те да се том водом и купају, али је и онда било, као и сада, да прво иду да им се чита молитва.

(Износи како се борио против тога)

...И сада иду хоцама и траже записе, али доста мање. Обично траже неки да се болеснику чита молитва, те, ако се болест удуљи, зову свештенике да болеснику јелеосвећење над њим изврше, или бденије да се одрже у цркви, а виђа се од 15 година овамо да иду и возе болесника докторима на лијечење. Тако се и прођа записима доста умањила...

Модран (Јања)

M. T.

179. Наш тежак живи у дому доста примитивно. Нечистоћа на сваком кораку и у дому, на тијелу и обичном одијелу. Куће, истина, праве доста добре, али их запусте и занемаре. Женскиње само не кречи, већ то чине мајстори или мушкарци пред славу и пред сеоску молитву а ђекоји омаше и по коју годину. Зато мало која кућа да нема стјеница, а буве на селу због марве и живине јесу обична ствар. У глави ушију мало ко нема. Само бијела уш доста је овдје риједак гост. Простијерка им је лоша. У соби у хошку виђећете нешто сијена, шаша или сламе сузбијено преко дана. То увече разастру и прекрију поњавама. Поњавае праве од кучина пређних, вунених, стрица сукна, што купују од абација, или од крпа. За узглавље исто тако пртене или вунене навлаке сламом натрпане. Не треба ипак помислити да је свукуд тако. Има код нас и обичних кревета, сламњача, ћилима, срцада, имају по неки нешто и чистоће, али већина нашег народа на селу живи најпримитивније, па чак и без

икаквог простирача, па и покривача. Боље хаљине чувају за госте и држе у зградама — вајатима преко панти извјешено, а ту их миши изгризу и мољци искваре.

Куће и зграде многи споља прилично уреду држе, дочим унутрашњост, баш главно, јако запуштају. Соба има насутих земљом а има и даскама попођених, али се подови ријетко перу, те су каљави и нечисти. При метењу собе прашина се до тавана дигне. Кад споља уђете, осјетите задах, уз то и велику топлоту, да вас хоће несвјест да ухвати. Зато зими ћете, а нарочито у прољеће, виђети да је сва сеоска чељад к'о попијена, а особито дјеца. Прозоре слабо отварају, понеки их и затрапају и запушкају још о Митрову дану, те стоје тако до Ђурђева дана. Зато су наши тежачки станови легло сваких болести, те се преко зиме или у прољеће сви обреде и одбољују. У то вријеме много и мре. Мала дјеца до треће године највише подлијежу. Сасвим се преобразе у лицу и у здрављу преко љета. Тада је чељад више по послу, шумама, те их чист ваздух поново оживи иако тада слабије се хране и теже послове раде. Све могуће болести су чести гости, и, тако рећи, не напуштају нашег тежака, а нарочито дјецу и стареж, јер су они више у собама него на дворишту. Наше женскиње при свем том ипак ништа о дворби болесника не зна. Болест се по милој вољи шири и прелази с једног на друге, а наше сељанке сједе код болесника, плачу, те болесника тим још прије дотуку. Болесник, сиромах, мисли да му збиља и нема лијека. Нарочито ако су бабе и врачаре учиниле своје. Њих има у сваком селу. Шта и како оне раде, то се обично од свештеника крије. То чине и врачаре и болесникова родбина. Исто тако радо иду и хоћама поради записа и хамајлија. Ако когод сиђе с ума, излуди, иду хоћама који чине дове и изгоне шејтане, те народ вјерује да такви болесници једино тамо се могу своје болести ослободити. У оваквим приликама иду и манастиру. Кад су већ све покушали, и кад је обично већ и касно, иду лијечнику. Томе овдје има узрока не само у незнању и неповјерењу већ донекле и у површности гледања од стране лијечника — доктора. Наш је сељак бистар, па је примијетио, да лијечници, као странци, врше своју дужност површно, хладно, па чак и са неким гнушањем, гледајући на сељака као на неку врсту стоке. Част изузецима који су код нас бивали врло ријетки.

Родбина, сусједи, а нарочито жене облазе болесника и милоште, понуде му доносе. Такву понуду болесник прими, пољуби, подржи, окуси и остави. То они дају здравој чељади, као и остатке од болесног јела. У већине тежака је једна соба, а тамо су преко зиме сви. И младо и старо, и здрави и болесник, па често и под једним покривачем. Ту суше па често и смећу обућу, чарапе, подлогаче, пелене итд. На испљувке не пази се никако. Кашљу и пљују по поду па ногом растару, и не сањајући о том да тијем разне бакциле мијешају и опет удишу. Дјечица која пужу по таквим собама још се лакше заразе, јер нечистим рукама за храну хватају.

Смрт и погреб

180. Кад болесник умре, овдје је у Тузли обичај, и црквен и лијеп, да, ако је одрасло чељаде умрло, обично одмах, чим га окупају и опреме, зову свештеника, да чита помен и коју главу јеванђеља. Спровод бива обично другог дана по смрти. Готово сваки мртавац уноси се у цркву са изузетком мале дјеце и ту се опијело сврши и по том у спроводу иде на гробље, гдје се мртавац сахрани.

Код богатијих је већа помпа и већи трошак, а код сиромашнијих једноставније.

Рђав је при том обичај да се послѣје сахране мртваца учесници спровода враћају кући гдје се послужују слатком, ракијом и колачима. Не само, да је тај обичај рђав због трошка, него чим мртавац умре, кући се зову жене, које (спремају) колаче и слаткише и изгледа мјесто жалости и тишине, да се за неко весеље спрема. Прије 10 година још се је повлачио обичај да се даће дају као и на селима, при чему се потроши много пића и јела, но у новије доба сведено је то на горе описан обичај, који ће се такође мало помало искоријенити и замијенити бољим, да се мјесто јела и пића за душу покојника подијели у новцу сиротињи или којој нашој хуманој установи.

Тузла

К. Д.

181. У многим селима сродници и пријатељи донесу пешкире, које полажу на мртваца, да га последњи пут оките и дарују. Ти се пешкири на гробљу скину и при софри раздијеле укупницима.

На другим мјестима раздају хаљине у којима и на којима је болесник лежао сиротињи, те јој у много случајева мјесто добра учини зло: мјесто да јој помогну, они јој болест навлаче. Други опет метну одијело умрлога и постељу у воду — поток —, да се по 2—3 дана кисели и онда оперу, не гледајући што ће њихов сусјед осућен бити да, ни крив ни дужан, на 20 корака даље пије себи отров и смрт у води.

Једни имају обичај да послѣје погреб, дошавши кући, бацају са маше (ожега) жишке преко себе.

Тумаре

Р. Б.

182. Кад ко умре, обичај је, ако је старији, да га окупају, обуку у нове стајаће хаљине, очешљају али не брију. Чешаљ којим се мртавац, био мушко или женско, очешља, баца се на таково мјесто гдје га нико не може наћи. У народу је вјеровање: што неко умре зарашћенији, тј. да се није дуже времена бријао, то ће му на оном свијету боље бити.

Прије неголи мртваца однесу на гробље неће је обичај да се укупницима даде мало јела и пића а неће опет није. У селу Чакловићу и Јегиновом лугу обичај је да сви они, који иду кући, гдје је нетко умро, понесу другог јела и ракије, тим притеку у

помоћ оној кући у којој је жалост. Овај је обичај врло лијеп и увађа се и у осталим селима.

Са сахране враћају се укупници у кућу жалости и ту им се даје јело и пиће. Пиће пију уз спомињање умрлог, али том приликом не чини се велики трошак, а ни какова пијанка.

Пожарница

Д. Н.

183. Прописивати јепитимију онима, који иду тражити помоћи својој бољетици код гатара или да им хоће записују.

При погребу износи се јело и пиће на гробље, а тако исто и кад се укупници кући покојниковој врате.

Пурачић

П. К.

184. Кад у селу умре којегод одраслије чељаде, сви одраслији мушкарци остављају свој посао, те једни одлазе на гробље да ископају раку, а други опремају покојника. Старије жене из села помажу домаћицама око готовљења јела. Кад је све готово и мртавац сахрањен, враћају се сви укупници у кућу, из које је покојник изнесен. Пред кућом се умију и у кући попију кафу. Непосредно иза тога улазе сви у собу и ту сједају за готову софру. Ако је љето, руча се на ливади пред кућом. Послије ручка сви се разиђу својим кућама.

Ако је родбина покојникова сиромашна, те није у стању да укупнике јелом подвори, онда сваки сусјед одмах са собом понесе по један хљеб и још понешто каква смока. Од ових приноса спреми се ручак, послије кога се укупници разиђу.

Као што се види, при погребу нема никакве раскоши нити разбацивања. Међутим је сасвим друкчије при даћама. На даћу позива домаћин не само своје сусједице — сељане, него и цијелу родбину из других села, те се код имућнијих и задружнијих домаћина у овим приликама слегне много свјетине, често и 60—70 особа. Ту се потроши силно јело, а пићу ни мјере нема. Обично се у оваквим приликама потроши у јелу и пићу 100—150 круна. Често се на даћама многи опију, па се и побију, а многи весела даде срцу одушка, па и запјева.

Кладањ

М. С.

(185.) Приликом погребца, позваних на укуп, мушко и женско доћи ће од куће по двоје, донијет ће логачу, по оке ракије, тако и трећи дан кога домаћин позове на гробље спремиће се и донијети као на укуп.

Јасеница (код Тузле)

Ј. Л.

186. При погребу понесу ракије и хљеба на гробље па чим мртвога загрну у земљу, одмах започну пити. Кад дођу са погребца, онда једна женска изнесе пред кућу бокал воде (или ибрик) са машом жара (ватре), па сваки мора руке умити (опрати) и по једну жишку преко себе пребацити. Ово је чварање остало још откако је у Босни куга била па се је онда говорило, када

се ватра пребацује: „Једна ме ватра прескочи, а друге се не бојим.“

Послије тога у кући онога одакле је мртавац био, засједу пити и јести, па кад се добро напију ракије, онда једни запјевају а други се потуку; — на сваку жалост забораве.

Дувница

П. М.

187. Приликом погребва добар је обичај што се мртавац износи из куће, па лежи напољу док му се опијело не обави. Такођер је добар обичај што сви иза погребва оперу руке. Напротив: подушја, задушнице и даће треба сасвим скромније и јефтиније давати, јер овако су то један велики терет и нови паушал за народ.

Растошница (Прибој)

С. Г.

188. При смрти: Вода се одмах просипа у кући.

У комшилуку нико не смије орати док се не сахрани.

Преко мртаваца не смије ништа живо прећи да се не повампири.

Када болесник умире, пази се да дјеца нијесу гладна.

Кад умре оно лице које је марву солило, пропушта му се со кроз прсте, да марва остане.

Најгорњи покривач којим је мртавац покривен при ношењу на гробље, не смије бити бијел, због леда — града.

Она чељад која купају мртаваца не смију ићи на гробље.

Жена трудна не смије љубити мртаваца, ако нема црвена кончића на руци.

Прибој

Ј. Ј.

189. Ако ко погине, не смије се у гробље сахрањивати, због града у тој години. Ово је већ силом искоријењено.

Саме сахране чине се с великим трошком. Ту се зове цијела махала, тако се по 30—40 људи искупи, а готово и жена, па то све ваља добро нахранити и напојити.

Прибој

Ј. Ј.

190. Чим дијете, а и велики човјек умре, искупљени људи хоће одмах да га сахране, а да нису јавили свештенику, или дођу по свештеника око подне, па ако га затекну код куће и свештеник нема куд тог дана ићи, добро и јест, у противном случају, љуте се. Обичај је да не ваља јести и пити у кући умрлога док се не сахрани. Ради тога увијек хите са сахраном, те иако су звали свештеника, па им је свештеник обећао доћи, иако је свештеник дошао на сат прије него је обећао, свеједно, они су покојника сахранили још раније, без свештеника. Само ако су крст и даске направили, нису чекали свештеника, јер је, веле, народ гладан.

Кад носе мртаваца на гробље (о себи), нигдје се вратнице не смију отворити — јер не ваља се — него се муче и деру хаљине преносећи га преко вратница. Многи би на савјет и

молбу свештеникову, да се вратнице отворе и пристали, али само нека један рекне „не“, а особито која жена, и молба и предлог свештеников је пао.

Женске приликом сахране и сувише много јаучу, док се мушки озбиљно разговарају, а погдјекад се и смију и шале, особито ако је покојник стар човјек.

На гробље иде 3—6—12 људи, тј. они који носе мртваца, крст и даске, а остали и жене остају код куће. Пошто сахране мртваца, онда они што су раку копали и они што су донијели мртваца, даске и крст, једу и пију на гробљу за покој душе умрлога, а затим се враћају кући умрлога, више пута пјевајући. Код куће тек настаје пијанка и галама. Један ми је парохијанин причао и питао ме, да ли ваља што је он онога дана када је сина сахранио и када је пошао с људима са гробља кући, запјевао. Вели: „Ја не бих то учинио, али навалили људи, да запјевам с њима, кажу, ваља се.“

Јасеница (Козлук)

П. О.

191. Приликом погребџа обично се позову комшије да дођу на погреб. Радо се сваки позиву одазове. Једни иду у планину — шуму, по читав сат и више далеко, и по најрђавијем времену одсијеку тахте, и о себи донесу чак на гробље. Други опет оду на гробље те раку копају, трећи пак носе мртво тијело на себи до гробља, а има мјеста где треба по читав сат и по до гробља пратити и носити.

По повратку са гробља добију вечеру и уз то, по могућности, по 3—6 чаша ракије. Ако је умро ко сиромашног стања, поред горе наведеног рада, комшије донесу брашна, граха, сланине, сира и ракије, и сиромашног лијепо сахране.

Скочић

П. Ј.

192. Покојнику не праве сандук него посијеку велики храст у вриједности 8—15 фор., па од њега отешу 2 широке даске, дуге према дужини покојника и кад га спусте у гробницу даске склопе над њим и земљом заспу гробницу. На Снагову мјесто дасака употребљавају плоче. Прије поласка на гробље сврши се код куће опијело над покојником, попије се по једна чаша ракије, а на гробље се понесе у спроводу бардак ракије и хљеба, јер ваља на гробу, пошто се заспе, пијнути по коју чашу за покој душе. Са гробља се сви укупници врате кући покојниковој, у којој се постави софра да једу и пију. До четврте чаше се пије за покој душе умрлог а остале за здравље и живот остатка. Ако једног дана има свештеник опијело, не ваља да истог дана дјецу причешћује, нпр. у Каракаји сам прошле године уз часни пост одредио једног дана и унапријед по селу објавио да ћу дјецу причестити и да се скупе у одређену кућу, али пошто се десио у тај дан и један смртни случај, ниједно дијете није донесено на одређено мјесто ради примања св. тајне.

Зворник (села)

Д. О.

193. Надгробне крстове постављају, али свештеника не зову да освешта и да том приликом парастос сврши...

Зворник (села)

Д. О.

194. Код погребa влада обичај да народ мртваца љуби и грли, па ма од које болести умро. И ту се потроши доста јела и пића, што више пута не би од потребе било.

Тако исто и о подушјима седмице и четрдесетнице.

Доњи Скугрић

М. М.

195. При погребу гатају, неће без, покров, одрезати већ на камену каменом или гвозденим чекићем пребију ивицу па одгуле, и због веле болести кад изнесу мртваца, ударе мулију у под да се болест не поврати.

Поремрице

Ђ. С.

196. Приликом погребa, кад се мртвац окупа, а ако је био домаћин или други стари који је са марвом радио или марву хранио, пропуштају брашно кроз мртве руке његове ради здравља марве, а на ужас и велико изненађење скоро сам чуо да је вода којом су мртваца купали, лијек од „пјанства“.

...и овдје не смије бити без ракије и јела, јер онда неће сусједи да дођу на погреб, а и гробља су удаљена обично, те ваља порано доћи и одмах се зову, чим се ракија нађе, онда по одмах мора доћи, јер упошници ништа не једу само пију помало, те док одсијеку грађу за вјечне куће, направе, упоају, ако по и не дође, јер су уморни и немају кад чекати. Домаћин је приморан дати им и јела и пића. Добро је да том приликом нико пијан не смије бити, али је ипак велики трошак, јер сви морају на даћи остати за све се мора јела и пића спремити. Ракија је главно. Како би се рекло бог да га прости и за душу умрлог која рекла без чаше и ракије? Добар обичај је што врло сиромашним доносе нешто у јелу али ракију купити мора, сам. Ње мора бити.

Толиса

Т. Ђ.

197. У случају смрти, опремају мртваца што прије могу, купају га у соби, постеља умрлога само се просунча, и то је сва дезинфекција. На упок се позивају све комшије. При упоку једе се и пије...

Слатина

Ј. Јф.

198. Што се тиче погребa влада тај рђав обичај што је наш народ у тјелесном додиру са мртвацем ма он умро и од најзразније болести, тако нпр. љуби га, грли га, натјерује дјецу и осталу чељад да мртваца цјеливају и тиме и себе и њих излажу опасности. Код варошког народа... приликом погребa откривена мртваца носе од куће у цркву, и од цркве на гробље... Приликом погребa... наш народ више троши него што потреба изискује,

ту се много троши на јело, пиће; бива (има) случајева да се народ толико изопија да се не зна или је кућа жалости или радости.

Градачац и околина

Д. Т.

199. Што се тиче погребѣ и даћа и ту се не може ништа добро рећи. Дешава се случајева, да на погребима има пијанијих глава, неголи на каквом веселју. Потписани је имао прилике више пута у разговору припитавати зашто домаћин даје толико пиће оним који су му помогли око погребѣ, а они веле: „Принуждени смо, јер кад би знали да их нећемо добро напојити, не би нам нико хтио доћи да помогне.“

Изгледа да је и самим тежацима дозлогрдио овакав гајрет, па се може често чути: „Дошло нам је да платимо двојици, тројици људи, који ће то све за новац свршити уреду, него ли потрошити 20—30 ока ракије и нешто захире, па опет није ни близу онако, како би требало да буде.“ Прилика је да ће скоро вријеме и овај рђав обичај излијечити.

Милошевац

Д. П.

200. Код смрти, сахране и задушница овђе се стављају софре богато накићене јелом и пићем а све за „покој душе“. Те се софре стављају само старјешинама умрлих и иначе одраслијим члановима и то о четрдесетници и годишњици.

Модрича

С. П.

201. ...кад је погреб, људи се скупе код покојникове куће и, кад га окупају, жене се нуткају која ће помести кућу, велећи да својти не подаба помести кућу и онда и кувају хљеб и јестиво друго. Кад се упокници враћају кући, у првом потоку перу руке и са сваког алата тј. сикире, лопате малко зађељају те, кад пред кућу дођу, изнесу жар и упокници узму у руку жеравицу и премећу с руке на руку, пребаце преко себе и онда сједају за софру, једу и пију, те онда одлазе кућама.

Раковац

Ј. К.

202. О упоку даје се упокницима вечера и пиће. Мртваца љубе у лице.

Срп. Грапска

Ј. Кч.

203. ...је обичај домаћину кад умре, просипати брашно кроз прсте од руку и давати оно брашно марви, да не би и она пошла за старјешином, тј. изгинула. Кад упокници упокају мртваца и направе хумку над њим, откидају сваки од свога одијела комадиће. Тако исто зарезују комадиће од алата којим су мртваца упопали и те комадиће остављају на гробници.

Лијеп је и разложен обичај да упокници, враћајући се с гробља перу руке.

Кад се упокници врате с гробља кући умрлога, чека их који од укућана са жеравицом на ожегу, пред кућом, и сваки упокник узме по једну жеравицу у руке и пребади је преко себе прије него уђе у кућу.

Изашло је из обичаја да се мртац љуби у голо лице. Иза укопа даје се укупницима пиће и вечера.
Кожухе

П. Кч.

204. Приликом погребa зазивају на „укоп“, саучешће; једни мртвога спремају, а други иду да копају раку. Многе општине у брдским крајевима имају гробља на доста неприступачном мјесту, те окрећу копати гробнице или према југу или према сјеверу, тако да су гробови изукрштани. Пошто сви закопају мртвога, иду на подушје, те и овом приликом сваки носи своје „поштење“, ракију.

Ако је мрсни дан, укућани покојникови закољу вола, крмка или бар овна (кад мушко умре) а ако је женска закољу краву, крмачу или овцу. Ти сви укупници, бар њих 20, са комшијским женама и дјецом сједу за софру, једу и пију „за упокој душе“ умрлога. Сватко мора имати пред собом по једну упаљену свијећу. Уз поштење укупника и домаћи потроше по 40—50 литара ракије.

Возућа

Ђ. Л.

205. Умрлога сахрањују одмах по његову издахнућу не чекајући тако рећи ни да се охлади. Сахрањују га без свештеника и истом послје неколико дана позивају свештеника да сврши опијело. Но кад се врате по свршеном укупу кући умрлога, одржи се гозба за упокој душе, која такођер много затроши дотичну кућу. То зову подушјем.

Мртве, па макар да су умрли и у цвијету младости, сродници не оплакују и не жале пуно.

Хрге

Г. Г.

206. ...гласно за покојником наричу и кукају, и то по неколико дана свако јутро послје погребa. Не ваља за покојником да иде на гробље тако него лико, и то обично 5 људи. Женскиње не иде никада на спровод до гробља. Врло је шткодљив и опасан обичај и то, да приликом цјеливања покојника многи, а нарочито ближа родбина, особито женскиње, љубе мртваца у образ, очи и уста, па ма од какве приљепчиве болести да је умро.

Приликом смрти и погребa родбина и сусједи дођу кући умрлога, окупају га, направе сандук и крст, чељад разговарају и тјеше, а по неколико дана ту и ноћивају. Ако би који посве сиромашан, без икога свога умро, онда се сусједи побрину и донесу све што за погреб треба, сиромаша сахране и трећину му издају. Ако би који покојник за живота наредио да се послје његове смрти изврши какав завјет, или прилог цркви или манастиру, или да се што подијели сиротињи, или како ће се подушје издати, то ће се све тачно извршити.

Велика Обарска

Ђ. О.

207. Приликом смрти бива овај обичај: позову се све комшије и сродници, те они који су вјештији направе крст и

мртвачки сандук, а други опет ископају у гробљу раку. То се ради све бесплатно.

Што се тиче јела и пића овако је: купи се обично, ако нема, око 50 до 60 л. ракије, спреми довољно хлеба и закоље марвинче, ако се мрси.

(Осим тога) сви сродници, женскиње, јаучу гласно за покојником, те је врло неугодно чути кад приликом пратње, која се врши са ђацима, учитељем и свештеником, кроз село јаучу без обзира на то што ђаци пјевају „свјати Боже“.

Батковић

Ц. III.

208. Кад умре какви имућнији сељак, сељанка, искупе се и звани и незвани, јер знају да ће бити доста пива и јестива за покој душе доброг комшије или коне. На погребу се обично коље угојено крме, а ракије ако нема много, мора се ићи у град те купити 50—60 литара шпирта. А кад умре какви сиромашак, нема их ни колико је потребно, већ попа мора дуго чекати док дође неко да мртваца окупа да га може опојати. Кад који долази, изговара се како он има силу посла и бајаги није знао да нема другог, већ баш да то он мора и томе слично.

Забрђе

А. Г.

209. ...на погреб нико неће доћи непозван и слабо се тај дан и потроши, а трећи дан на трећину долазе и незвати што то не би требало да раде, тако исто на полугодишњицу и годишњицу.

Драгаљевац

Ј. П.

210. Рђав је обичај при спроводу мртваца оно силно јаукање или право рећи дерање за мртвацем, које се више врши форме ради, неголи жалости.

Бродац

М. Ј.—С. П.

211. ...када велики умре, трошак је при сахрани, онда трећина, и после трећине три даће, на које сиромаш човек потроши по 40 кр., то је 160 круна, а има их доста које по 100 кр., по 120 кр. и по 160 круна по једна даћа таква кошта.

Модран (Јања)

М. Т.

212. ...Мртваца не одвајају (В. бр. 179), јер обично и немају гдје. Само се по себи разумије да преко зиме, и у овом случају, собу загријавају. Народ вели да је мртваца севал огријати, иако је овде врло опасно испарење мртваца по здраву чељад. Ова топлота убрзава труљење, те мртвац почне пјенити и крвавити... Мртваца цјеливају не само у крст, што на мртваца при опијелу свештеник полаже, него и у чело, лице, па и у уста.

Кад мртваца из собе изнесу, одмах на исто мјесто поставе матер, те јој додају на крило друго дијете. Неки веле, да то чине да се бригом за другу дјецу забави и лакше овај срчани удар, жалост, претури. Одмах се износе мртвачке хаљине, постеља, и

то се хладном водом накваси, а трећи дан хаљине излуже и оперу...

Ракија је овде једна од неопходних потреба. Народ вели: „Крштено тијело без ње ни живјети ни умријети.“ Боца с ракијом хода од руке до руке не само међу мушкињем, који су запослени око склопница или сандука и крста, него и међу женскињем, које по кући спрема јело и хљеб трудбеницима. Поставља се софра и онима који иду да копају раку, а доцније и онима који ће на пратњу. Први носе ракије и собом, а потоњи и погачица, да се и тамо на гробу трудбеници пошље сахране и молитве поткријепе јелом и пићем.

... Укопницима и пратиоцима при повратку, полијевају на руке.

Трошкови око сахране прилични су. Кад се узме да мајстори, укопници и женске улажу свој труд бесплатно, а називају их трудбеници, замучници, могао би се и задржати овај обичај, с додатком да се трезвеније и умјесније врши.

Црњелово

С. М.

Помени и даће, задушнице

213. Подушја су: трећина, седмица, четрдесетница, полу-годишњица и годишњица. Парастос се свршава на гробљу, над гробом покојника у присуству позваних сродника и пријатеља и послјије се свраћа кући покојниковој, гдје се износи послужење као и послјије спровода.

У неђељу иза тога даје се парастос у цркви.

Задушнице пред месне покладе држе се по пропису црквеном. Свештеник одслужи литургију и чини опћи парастос и по том чита читуле. Иза тога народ иде на гробље, пали свијеће, а свештеник прелијева гробове. Нема никаква износива јела и пића као на селима.

Тузла

К. Д.

214. Обичај је да се сваком одраслом умрлом држе три јецека — подушја. Тај је обичај овај народ потпуно убијао, тако да је свако подушје коштало од 30—250 а и више круна. Да би се том злу стало на пут, свештеник је припремао терен више од три-четири године, док није прије двије године успио да сва подушја дају код цркве. У цркву се донесе кувана пшеница, на крају литургије над истом обави се парастос и изнесе се пред цркву. Народ, излазећи из цркве, за помен покојника узима пшеницу, а на портанским вратима дочекују двојица, један са мало хљеба или пите а други с чашом ракије, и ту народ опет по свом обичају спомиње умрлог. На тај начин замијењен је онај велики кућни трошак са три до четири круне издавања у јелу и пићу. Том приликом црква има више користи. Ако је тко имућнији, за вријеме парастоса раздијели свијеће, а и многи не Жали платити да звони на жалост. Овако се држи прво и друго подушје, а треће за неко вријеме остављено је да се даје по

старом обичају код куће, јер се није могло постићи да се сва три дају у цркви, односно код цркве.

Задušнице држе се једанпут годишње и то у суботу месопусне недјеље. Обичај је да народ иде на гробља и носи собом избилно јела и пића. Како су гробља раштркана, то свештеник једва може стићи на три гробља, а остала остану непосјеђена и непреливена...

(Свештеник је наговарао народ да се остави тога јела и пића по гробовима, већ да сваки куће домаћин и домаћица дођу к цркви, ту да присуствују св. литургији, послје које ће се држати велики парастос, на којем би се читуље прочитале, кољиво прелило и за покој душе свих споменутих узимало.)

Након свршеног парастоса могао би народ у црквеној порти нешто јести и пити, па се разићи својим кућама. На гробљима након свршеног помена мртвим и прелијевања гробова засједне у гробљу мушко и женско, ту настане читава пијанка, здравице се држе за покој умрлих, док ракија удари у главу, буде пјесме, свађе па и саме туче.

Пожарница

Д. Н.

215. Приликом задušница и даћа у огромној се мјери троши.

Пурачић

П. К.

216. Даће су у свему три: четрдесетна, полугодишња и годишња.

Кладањ

М. С.

217. Задušнице уз месојеђе: зготове јела и пића и изнесу на гробље, запале свијеће и окаде свак своју фамилију, и то без свештеника. Кад се сви искупе, положије совре, посједају, једу и пију. Ако буде какве сиротиње, подијеле по један крајцар и даду им јела.

Јасеница (код Тузле)

Ј. Ј.

218. Даће или јецеке наш народ даје код куће, и то се ладну за душу умрлог 3 јецека у првој години послје смрти. На јецек дођу, и то на вечеру, готово сви сељани, не гледајући је ли дотични који даје јецек богат или сиромах. Ту се много поједе и попије, те даће многе имовно упропасте.

Јабланица (Мачковац)

М. Ј.

219. Јецеке или даће народ даје код куће, гђе се на вечеру састане велики број људи и званих и незваних. И ту се свијет одаје неумјереном пићу, и у пићу дешава се свакојакх зала.

Мирсавачка (Мачковац)

Р. М.

220. Сваком умрлом преко 7 година дају по три даће. Сазову све комшије па ту најпрво узму кољива (панаије) па одмах једу, пију, те онакови пијани се побију. Ако се случајно не би побили, а они пјевајући иду кући као са каквога вашара. Три дане (јецека) стану га најмање 30—50 форинти (50—100 круна).

О Задушницама иду на гробље и понесу доста јела и пића па, чим окаде гробље, одмах сједну јести и пити. Чим их ракија добро прихвати, почну пјевати па и играти, послје тога се потуку. (Тако су у Баљковици о Задушницама године 1907 играли и пјевали на гробљу, па се онда потукли и многе крстове (споменике) покрили).

Дувница

П. М.

221. Осим трећине држе се три даће — подушја, гдје се искупи по 100 и више душа, тако да свака даћа стане по 100—200 круна.

Истина у овој општини то се неколико ограничило, јер само једну даћу дају код куће а двије пред црквом са врло мало трошка.

Прибој

Ј. Ј.

222. О даћама се такођер прекомјерно пије. О даћама буде много разбијених глава, пребијених леђа, болесних неизљечивих итд. И на даћама се често пјева. Тако је исто и о задушницама на гробљу. Тада је на гробљу право весеље. Ту се на товаре донесе јела и пића.

Јасеница (Козлук)

П. О.

223. Подушја и даће то су излишни и велики трошкови. Има их који воле прије издати даћу него платити свештенику опијело. За даћу обично кољу душног брава, овцу или овна, осим другог јела. На даћу зову све комшије, па и читаво село, **који има закоље још козу, крме, па чак и говече.** Послије јела и пића буде свађе и псовке, па чак на мјестима и боја.

О задушницама нема великих трошкова. За ово се не стара ниједан домаћин, па или дошао или не дошао свештеник на гробље да читуље пречита и гробље да прелије. Сами се искупе, запале по коју свијећу, а послје једу и пију као гори (за подушје) што је наведено, посвађају се итд.

Скочић

П. Л.

224. Великом покојнику дају се 3 даће (јецека), када се много поједе и попије. Парохијанин Видак Радовић из Китовница причао ми је да је о даћи, коју је давао својој пок. снаји, заклао краву у ондашњој вриједности 44—48 фор. и све је месо потрошено. Кад су се званице разишле кућама, остала је само 1 ока меса.

О задушницама иду на гробље, окаде гробове, запале свијеће и сједају за софру, па заједнички једу и пију у гробљу, али свештенику не доносе читуља да их у цркви прочита при општем парастосу и умрле им помене. Подијељена браћа служе се једном читуљом.

Зворник (села)

Д. О.

225. Даће или, како их у нашем крају зову, јецеци, доста штете нанесу народу. Ту се једе и пије као на каквој свадби.

Криви су доста угледнији људи, који неће да почну са укидањем тијех даћа. Сид их је!

Околина Брчког

Кол.

226. Приликом погребa и јесенских задушница, које се чине по Крстову дану, има прилично трошкова, али свакако је мањи трошак данас, него што су га прије чинили. Ја сам говорио мојим парохијанима да ове јесенске задушнице чине сви у један дан, а то је у суботу по Крстову дану, јер имаће много мање трошка, те су многи усвојили мој предлог, а има их доста који и нијесу већ остали при пређашњем обичају. На трећинама, седминама и четрдесетницама нема великог трошка.

При погребу има гатарија оваких: задјељавају укупници мотиште, те оне дјелотине баце на гроб; када укупници са гробља дођу кући оној ће је било умрло, дочека их једна жена са водом и на ожегу изнијела жара, те сваки укупник узме оног жара и пребаци преко себе, и сад руке пере и сједа за софру...

Г. Жабар

М. Ст.

227. ... са давањем задушница и даћа стоји врло рђаво, јер се на њима страшно много троши, убија се крме а често и марвинче, ракије се много потроши, тако да се сви опију, па чак и сами кућани. Рђави обичај цјеливања мртваца овдје је прошле године у већини кућа укинут, а има наде да ће се то потпуно и увести.

Црквина

С. Л.

228. Што се тиче задушница, највећи је убитак по тежачки сталез. Доводе га до коначне пропасти. Код покојникове куће се највише поједе и попије, свађа, гријеси а понеко и назор плаче, те кад се распу са даће, онда псују покојника који је умро.

Доњи Скугрић

М. М.

229. Подушја и задушнице. То много трошка код народа стане а напију се, те и запјевају, јер кад не би било даће, онда не би дотични добио укупника.

Бос. Шамац

Д. Д.

230. Доста велики трошак чине укућани дан по упоку, дајући вечеру и зовући све који су на даћи били при упоку.

Толиса

Т. Ђ.

231. Задушнице пак се чине неким свечаним начином. Ту мора бити свега и свачега, па и меда, а од марве се мора заклати ако је мушко умрло, мушко марвинче, а ако је женско, онда женско марвинче. И ту је трошак већи него приликом и самог упока и све се мора намирити, али опијело и парастоси попу неплаћени могу остати.

Толиса

Т. Ђ.

232. (После укопа) ... долази „трећина“, „седмица“ и „четересница“, и том приликом се комшије позивају, поједу панахију, једу и пију „за покој душе“, али врхунац трошкова за умрлога јесу „задушнице“. Тада се коље „душни брав“, том приликом се потроши као у сватовима.

Слатина

Ј. Јф.

233. ... код варошана ... на дан трећине, седмице, четрдесетице, пола године и годишњице, послје преливања гроба покојника, свраћа свијет кући покојниковој, ту се сувише једе и пије, цио дан долази се и одлази и тога дана је кућа покојникова извргнута трошку, дангуби и узнемирењу.

Градачац и околина

Д. Т.

234. Што се пак тиче даћа у овамошњем крају код сеоског народа постоје тзв. задушнице које се одржавају у јесен за спомен умрлога у прошлој години.

Ове задушнице и морално и материјално упропашћују нашег тежака, доводе га до коначне пропасти и више служе рђавој него намјењеној сврси. Наш тежак мисли, што му свијет на задушницама више поједе и попије, да ће душа покојникова достојније награђена бити у царству небесном. На тим се задушницама једе, пије, повраћа, сваћа, плаче, пјева, туче и свако зло спроводи. Прије 3 године био је случај у овој парохији да су се сељаци приликом задушница тако изопијали, да су се и ножем изболи.

Градачац и околина

Д. Т.

235. Задушнице. Обично се дође на гробље, чита се парастос и читуље, прелију се гробови, а они који су ту дошли, донесу ту собом нешто јела, ту ручају и поразговарају, а код куће одрже мали ручак, убију суд пчела итд. Једном ријечју немају код овог обичаја великих трошкова, као што се на неким другим мјестима чини.

Милошевац

Д. П.

236. в. бр. 200.

237. Послије 7. и 40. дана чине седмину и четрдесетницу. Ђе је сиромаштво донесу пред цркву, а ко је имућнији сазове кући и по 50—100 ока ракије, вола и другог јестива, а и званци тако исто донесу пиће и принос, те се ту пије до неко доба, а сутрадан опет својта остане и своја поштења износе.

Кад су задушнице, иде се на гробље и ту се пије и части.

Раковац

Ј. К.

238. О седмици и четересници поставља се софра и пиће.
Срп. Грапска

Ј. Кч.

239. О задушницама коље се „душни брав“, поставља се софра и пиће.

Срп. Грапска

Ј. Кч.

240. Кад ко умре, дају се обично седмични, четрдесетни, полугодишњи и годишњи парастос, но ови су парастоси без икаквог трошка. Осим ових парастоса служе се умрлим задушнице, и то у јесен. Ове задушнице врло много коштају, пошто се сваком умрлом мора заклати „душни брав“ за мушко ован, односно во, а за женско овца, односно крава (јуница), па ако је у једној кући више их помрло, то сваком мора бити засебно „душни брав“. При томе као и вазда мора ракије бити понајвише. Задушнице се обично служе увечер, а гости буде и сутрадан. Народ вјерује у то да је велика грјехота да се не закоље умрлом „душни брав“ и не служе задушнице. Родбина онога који служи задушнице, као и кумови те пријатељи, донесу обично тзв. приносе као овна, крме, бибца, погачу, ракије и осталог.

Ове задушнице врло много коштају онога који их служи а скоро су без икаква значаја, само што се напију па више пута буде ружних призора.

Села око Грачанице

П. С.

241. Код варошана је разлика према бр. 240 у томе да само у цркви чине четири годишња парастоса а само ако је умро старјешина кућни, коље се „душни брав“ онда када се даје годишњи парастос и позове се на ручак неколико сиротиње.

Грачаница

П. С.

242. О седмици и четрдесетници поставља се опет софра и пиће.

Прилично је велик, а непотребан је, трошак о задушницама. Тада се коље „душни брав“ (мушки или женски према полу покојника), позивају се званице на вечеру. Том приликом много се пије „за покој душе умрлога“ и често се многи толико у пићу заборави, да почне пјевати, неки приметне свађу, па каткад и битке буде.

Кожухе

П. Кч.

243. Кад ко умре у овим крајевима, даје му се обично седмични, четрдесетни, полугодишњи и годишњи парастос. Обављању ових парастоса нема приговора, јер се врше без великог трошка. Запале се у цркви свијеће, преслужи се кољиво, прелије гроб, и то је све. Осим ова 4 годишња парастоса служе се умрлом и задушнице и то у јесен задушне хевте.

Задушнице врло скупо стоје. Сваком умрлом мора се заклати тзв. „душни брав“: за мушко ован, а за женско овца. Па да је у једној кући и више чељади, па макар и дјечице, умрло дотичне године, сваком мора бити душни брав. Поред душног брава коље се још марве, а често није довољан ни во. Ракије се и овдје потроши сила једна. Задушнице се обично међу увече, али вазда буде и сутрадан гостију. Као и свугдје гдје се много ракије троши, и овдје се често догоди врло ружних призора, који ни најмање не доликују сврси, ради које се чини ова даћа. Народ вјерује да је велика грехота а и срамота не чинити

задушница умрлом. На синове који не дадну задушница својим родитељима указује се дуго времена прстом, што вазда и заслужују.

Осјечани

Ђ. П.

244. Укопи, седмице, четрдесетнице и полугодишњице као и прољетне задушнице обављају се уз доста мало трошка, код цркве и на гробљу. Није лијеп баш обичај да се о задушницама износи јело и пиће на гробље и да се тамо држе као неке части. Најгоре је са јесенским задушницама. Обичај је да се о јесенским задушницама дају као неке даће за самртнике, који су умрли после прошлих задушница јесенских. Том се приликом много троши. Једна је кућа прошлих задушница метала 44 синије. То би требало забранити строгим црквеним казнама и најбогатијим људима — и богаташима у свему јаче, јер се за њима поводи сиротиња која и не може.

Бољанић

М. Сф.

245. Исто тако доносе људи своје поштење и на задушнице, а домаћи још више потроше. Тако стану задушнице човјека средњега стања 200—300 к (двје стотине до три стотине круна).

Возућа

Ђ. Л.

246. По навршеном четрдесетом, полугодишњем и годишњем дану а у неком случају и седмом дану од смрти покојника, доносе сродници његови у цркву кољиво, но у врло мало случајева одржи се том приликом и гозба код цркве. Али обичај је овдје да свештеник у току задушне хефте обиђе сва гробља у парохији. Том приликом свака кућа донесе на гробље кољиво и читуљу гдје се уз парастос читају и читуље. По свршеном парастосу држи се на гробљу гозба, и то сваки једе и пије оно што је донио. Те састанке по гробљима зову зимске молитве.

Хрге

Г. Г.

247. Подушје, задушнице и даће: у трећи дан кад отиду са освећеним кољивом на гробље, и при повратку у вечер кући, гђе се обави први — овђе звани — јецек, на који се позове сав комшилук, па и даља околица, ће још многи незвани дођу, потроши се јела и пића у најмању руку 100 К, при чему се међу појединим сабраним свјетом дешава врло неугодних призора: свађа, туча, гадних ријечи, а и веселе пјесме. Осим ове прве даће, даје се преко године још два једека у вријеме када се човјек за то припреми, јер и ова два друга једека коштају у најмању руку по 100 К. Укупно, осим укопа, за три једека утроши се 300 К, и овом се приликом у више пута новац на нешто позајми, те се после одужује и на то камате плаћају.

Загони

О. П.

248. Код погребџа, подушја, и даћа у цијелој овој околини највише сувишности и сујевјерја има. Осим нужнога укопа почам

од сахране, па док се све даће не издају, средњега човјека просјечно стане то све 300—400 круна.

...Неваљалци, враћајући се с даћа, одмах од куће полазећи почну пјевати, псовати један другог и срамотне ријечи говорити.

Јања

Т. Ђк.

249. Приликом погребa и подушја излаже се свијет многим трошковима, који су врло велики а и штетни.

Дворови

С. С.

250. Трећег дана пошље смрти даје се трећина. Долазе звани и незвани, састане се обично око 100 душа, а троши се три пута толико, колико се потрошило о сахрани.

Парастоси који се односе цркви обично се спремају овако: зготови се јела за 5—10 особа и ракије 4 до 5 л., па се кољиво у цркви освешта, и по употреби истога, подијели се јело и пиће сиротињи и сродницима.

Годишњица, такозвани јеџеци, овако се дају: закоље се једно велико говече, крме и јагње, ракије се набави око 100 л. и довољно хљеба, позову се све комшије и сродници, а буде их отприлике 60 до 120 особа. Трошак износи 60 до 300 К.

О задушницама се пречитају читуље, пошто се најприје сврши општи парастос за све умрле и прелије се гробље, На гробље се износе обично јела и пића, те се заједнички поставе софре, фамилија до фамилије сједе, донешено јело и пиће се заједнички употријеби а остатак сиротињи подијели.

Батковић

Ц. Ш.

251. Трећи дан погребa дају парастос (јеџек) умрлом, па ако су ишта могућнији, позову их доста, а они потрче сви, и мушко и женско, велећи да је севап отићи на јеџек, те једу и пију за испокoј душе умрлог, а кад се врате са јеџека пијани, онда се свађају и туку, а неки онако весели, богами, и запјевају.

Прије навршене године умрлог дају му се још два јеџека, односно двије вечере. Сиромашни носе пред цркву, а мало живљи дају два кољива са једном вечером код куће, а они јачи двије вечере и бива онако исто као и код трећине.

Забрђе

А. Г.

252. в. бр. 209.

253. Даће, а и трећине су право убиство. На даће се слегне цијело село, па се до миле воље наједе и напије...

Бродац

М. Ј. — С. П.

254. Трећи дан по сахрани дају трећину а домаћину, домаћици богатији и годишњицу — јеџек. Уз трећину дају о задушницама и парастос. Дјеци испод године не дају ни трећине ни парастоса.

За сваку даћу приправља се „кољиво“, чиста кувана и замедљена пшеница. Свештеник освештава кољиво у цркви а о

задушницама понеки однесу на гробље. Јела се спрема доста у три, пет и седам котлова. Женскиње и по који мушки оду на гробље. Свијећу запале, гроб окаде и ту се и богу помоле. Жене тамо плачу и кукају — наричу. Кољивом се служе најприје, а затим и нешто мало јелом и ракијом. Што им преостане сврате каквој сиротињи. Главна даћа даје се код куће. Софра сједа у три маха — три софре. То се чини напољу, у дворишту. Најприје се помоле богу, провлакове попаде и кољивом послуже у три маха викну за долибашом: „Бог да му душу прости“, односно „Бог да јој душу прости“. То чине и на свршетку сви у глас и у три маха. Мушкима кољу овна, а женским овцу, те то кувају с пиринчем и износе одмах послјије кољива. То називају душевни брав, и треба сви барем да окусе. Само се по себи разумије да се за такву даћу и више марве коље, обично троје: свињче, ован, во, а за женске обратно. Кад је даћа на посту, за душевни брав тражи се риба. Ако је сахрана и даћа — трећина дата на посту, народ вели да треба да се јецељ изда на мрсу.

Парастоси су овдје најумјереније, најтрезвеније даће. Њих овде дају о задушницама месојеђским, и Томиној неђељи. Уз кољиво, бардак ракије, приправе и „карлицу“ различита јела (уштипци, сир, суво месо, месо кувано, пита, пшеничног љеба). Служе прво кољивом, чашом ракије и свако узме из карлице залогат два јела. То се чини стојећи и с ногу.

За усопште држе се службе и парастоси, те читају читуље у цркви и на гробљу на месојеђске задушнице и недјељу св. Томе. Пошље подне прелијева се главно гробље у Д. Црњелову. О крсним именима и прислугама читају се читуле.

Црњелово

С. М.

Слава (служба) или крсно име и преслава (прислужба)

255. У свима варошима готово прославља се крсна слава (крсно име) скромно. Кршњаци присуствују св. литургији у цркви. Очита се кољиво и освешта крсни колач. Понегдје крсни колач свештеник освешта у дому кршњака. По свршеној литургији иду мушки да кршњацима честитају крсну славу. У кући домаћина прво се послужује кољиво, онда слатко, пиће, колачи и мезе. Мушки честитају до подне и увече, а женске послјије подне.

Повећи је издатак за колаче, торте и остале слаткише, што се женама износе и много од тог пропадне, јер женске обично колач сваки начну и поврате, а свакој се мора читав комад изнијети.

Но кад се узме како се крсна имена на селу прослављају и колико се много на несретно пиће (обично ракију) потроши, узевши да се слави по три и више дана — овом варошком обичају не може се ништа рећи, јер се сваке године рационалније и економичније слави.

Особито откако је антиалкохолично друштво „Трезвеност“ основано, врло се мало пића потроши, јер се и пијанице чувају, да се на славама не опију.

Прислужбе су у Тузли ријетке.

Тузла

К. Д.

256. Крсна имена славе се у овој парохији на такав начин, да је на штету моралну и материјалну читавог овог народа. Уочи крсне славе долазе не званице већ тко год хоће, пријатељ и непријатељ куће, ту ноћ остају сви мало подаљи на конаку а оближњи након вечере и сијела, на којем се много пије и банчи, одлазе својим кућама, с тим да се опет сјутрадан врате кршњаку. На дан славе пије се, једе све до увече, онда се износи крсни хљеб, чита се слава и настаје вечера. Сјутрадан опет јело и пиће, опет до увече, е онда се износе приноси кумовски и пријатељски, ту ваља опет јести и пити преко мјере. Трећи дан одгони се мамурлук, те ако је ближи, иде трећи дан кући, а ако је из далека, то да га не би мрак у путу убио, остаје да и четврти дан код домаћина руча, па онда са пуном плоском га испрате...

Имају нека села у овој парохији која су почела држати славу само један дан, а други се још отимају. Нарочито је нападан тај обичај што увече крсни колач ломе и славу читају кад је дан на измаку и кад су сви пијани. Препоручено им је да се крсни колач ломи прије подне док дан расте да и срећа расте, а увече да се износе кумовски и пријатељски приноси. Доста их је ово примило и сами сад виде да је и за њих боље и пријатељ и кум нема ради чега други дан остајати, јер је његов принос већ први дан изнесен, те се ваља, ако је из најдаљег мјеста, други дан кући селити.

Пожарница

Д. Н.

257. Крсно име: умјесто један дан народ слави по два или три дана. Нарочито се много троши на пиће...

Пурачић

П. К.

258. Рано уочи крсног имена долазе сусједи на вечеру. Иза вечере распреде се разговор о свему и свачему а највише о тешком животу, раду и усјеву. У овом нашем горском предјелу највише се та ноћ проводи у пјевању уз гусле, а нема уопште у овом предјелу ниједног српског дома у коме не би било гусала. Касно у ноћи разилазе се званице својим кућама, а који су из другог села остају на конаку у домаћина.

На дан крсне славе окупљају се на ручак опет исти гости, а придлазе и нови, нарочито родбина и кумови ако су издалека. Тек увече пали се крсна свећа, ломи се крсни хљеб, „чита се слава“, пије се замеђена ракија или зашећерено вино „за високу славу небеску“. Иза тога настаје пијанка, пјесма и весеље до касно у ноћ.

Слава траје обично три, а код многих и 4 дана. За све то вријеме не престаје се пити. И најсиромашнији потроши о

крсној слави у самом пићу 20—30 круна. Добрих година и може се некако протурити, али неродних година, које су у овом горском крају врло честе, задужи се домаћин и „црно испод нокта“, па онда пати и себе и чељад храном и одијелом док се не одужи.

Утјешна је појава, што се народ овог краја ушљед честих неродица и наглог осиромашења с једне стране, а ушљед дотицаја са напреднијим свијетом из осталих крајева наше домовине те утицајем угледнијих људи из своје средине с друге стране, почео устезати од претјераних трошкова у свима приликама, па и о крсним славама. Има изгледа да ће се у догледној будућности утицајем свештеничких проповиједи и примјером угледних личности у вароши и у селу прослављање крсних имена свести на један дан...

Кладањ

М. С.

259. Увече уочи крсног имена вечера. Ниједан кршњак неће доћи увече у св. цркву да се помоли богу — донесе свјећу, зејтина, или тамјана, или да потпише споменике, или држи бденија. Увече ће домаћин причекати госте, вечераће, неки ће и ноћити, ујутро ће кафу попити и доручак са ракијом појести. Домаћин ће опет остати код куће да причекује госте: једног ће спремити у цркву са панајиом и читулом да прекади. Кад прекадња дође, начине свијеће од три ступа, поставе совру. У трећој чаши ломе крсни љеб и буду до мрака. Домаћин уставља свакога да ноћи или опет сјутра да дође на ручак, на уставке. Ко има пријатеља или кума износи се њихов колач и пљоска са ракијом. Опет ће и кум и пријатељ ноћити у истој кући. На преустановке још ће домаћин позвати комшија и ваздан пити и пјевати. Четврти дан се увече касно растају и иду својим кућама...

О крснијем славама најмање дође својта у цркву, и то један ће за тројицу донијети прекадњу.

Јасеница (код Тузле)

Ј. Д.

260. Крсна имена наш народ слави по 2—3 дана, одавајући се неумјерености у јелу и пићу. Крсни се колач ломе за вечером првог дана а други колачи за вечером другог дана.

Јабланица (Мачковац)

М. Ј.

261. Што се тиче крсних имена, народ их слави по 3—4 дана и не гледајући је ли домаћин који слави богат, или сиромах. Састане их се по велики број, одавајући се при том неумјерености и у јелу и у пићу.

Према томе сасвим је природно да се том приликом догађају којекакве неваљалштине, које и саму славу понижавају, а домаћин остане без игђе ишта, немајући сјутрадан ништа ни да једе а често остане осрамоћен и нагрђен од својих посјетилаца.

Миросавача (Мачковац)

Р. М.

262. Крсна имена по три дана славе а има их у мојој парохији па по пет дана славе. У Калесији, у парохији мојој,

имаде преко 60 кућа, а Часне вериге (Петрове вериге) само три домаћина славе, и то се све село сточи њима тројици на пиће, па их за три дана тако сруше да они послјије немају шта јести. Зато су ова тројица најсиромашнији у селу Калесији.

Дувница

П. М.

263. Крсно име изгубило је овдје своје право значење. Прије су Срби о крсном имену хранили путника и сиромаша, а сада се читаву годину тече и одваја што све на крсно име свијет поједе. Дошло је вријеме да и народ у нашим крајевима може с правом узвикнути: „Упропасти нас слава!“ као што се некад јадаху Црногорци Петру I владици. Слави се три, четири, па и пет дана. Пошље славе домаћинова кућа опусте. На самој слави обичаји су већ као и свађе: кољиво, свијеће, крсни љеб, прекадња, здравице по реду (званичних дванаест, а за здравље докле се може). О слави се попије врло много, те ако се и даље овако узаслави, биће крсно име више на штету него на корист.

Растошница (Прибој)

С. Г.

264. О крсним именима, славама, опет долазе кумови, пријатељи, комшије, и др. Слава траје по 3—4 дана. Опет се немилице пије, једе и троши, тако да свака слава стане по 100—200 круна.

Прибој

Ј. Ј.

265. О крсним славама је рђав обичај такођер прекомјерно пиће и слављење 3—4 дана. Многи слави и без прекадње. Од два-три брата, који одијељено у разним кућама живе, сваки обашка ломи крсни колач, само један прекади, па ту прекадњу сами подијеле на троје. Тако исто и једну читулу имају.

Послуге (прислуге) се скромно проведу.

Јасеница (Козлук)

П. О.

266. Још уочи славе дођу комшије на вечеру, па и ноће, а осим тога на славу дође и са стране пријатеља и кумова с колачима. Похођани чине походе. Ти се колачи свечано у мрак ломе другог дана, и тако гости остају до трећег дана. Тако и комшије, док не испрате све, не одлазе и док готово сваку кап ракије не испију.

Скочић

П. Ј.

267. Знатан број сеоских кућа нема икона...

... Неки долазе ми и након славе до 1—2 мјесеца да им прекадим. Ракије набаве за славу 30—150 ока а за прекадњу остану ми дужни таксу. Славити почну уочи благодана, и тада почну долазити гости, а разилазе се трећи или четврти дан. За то се вријеме изопијају до лудила, па се псују, руже, свађају и потуку; тако је на Снагову неке године (1906) домаћин и погинуо о својој слави, оставивши 7 ситне дјеце и удовицу.

Зворник (села)

Д. О.

268. Мјесто да се тога дана састане и договори са својим кумовима и пријатељима о добру и злу своме, њему долазе звани и незвани са жељом да се напију и поинате, те због тога није чудо, што свако крсно име остане забиљежено, ако не убојством, а оно модрицама или ожиљцима на глави или леђима чијим.

Околина Брчког

Кол.

269. О крсним славама гатке нема никакве, трошка код неких људи има доста, а код неких врло мало. Обичај је овај: у почетку софре устану сви на ноге, капе скину и моле се богу. Домаћин кади софру и госте. Сад метну тањир с кољивом на крсни хљеб и чашу ракије; троступа свијећа гори на софри. Сад подижу крсницу и сваки гост прихваћа крсницу и окреће је трипут. Кад је окрену трипут, најприје узме кољива домаћин, па онда сви гости и свако кућно чељаде. Сад домаћин са једним гостом испије ону чашу ракије и љубе се у образе и крсницу ломе на четворо.

Једну четврт од крснице дижу на греду, у тој мисли да им у идућој години пшеница буде висока и да роди боље.

О послугама нема трошка, само се кољиво једе.

Горњи Жабар

М. Ст.

270. Како наш народ много троши о свадби, нимало не штеди ни о крсном имену, јер се слави готово три дана. Уочи славе позове своје сусједи и пријатеље на вечеру, а на дан славе позива готово сав свој крај, те ти исти и на појутарце дођу да разбију мамурлук или, како они кажу, да празник испрате и да се мало поправе. Ту се закоље кршњаче, припреми се много пића а нарочито ракије која се немилице троши, па се од ње толико опију да често пута до туче и псовке дође. О искоријењивању тога зла овдје се нешто почело радити, те су неки и усвојили да се само на дан славе позване госте прима, а има наде да ће се то моћи свугдје увести, јер у разговору са народом разабра се да готово сви одобравају овај начин слављења.

О послугама може се са похвалом истаћи да се нико на тај дан не зове, нити ико на тај дан долази. То је прије 2—3 године потпуно укинута, те се сада само кољива цркви донесу и свештеник исто у пола таксе за 50 хелера освјешта и тиме се цијели трошак завршује.

Тога дана дотични неће радити, али ако има 2—3 послуге, тај изабира само једну послугу кад кољиво освјећује а на друге само код куће свијећу упали, те тих дана ради све послове.

Црквина

С. Л.

271. Народ у овој парохији слави 3—4 дана, и сувише потроши јела и пића.

Доњи Скугрић

М. М.

272. Славе само један дан, лицем крсне славе. Незвани не долазе, а на ручак зову колико је који спреман. Вечере не дају нити зову осим ако родбина на конак дође.

Пореприце

Ђ. С.

273. О крсним именима долазе свечару сусједи и родбина из даљине те ту се чаште послије читања славе.

Послуге се у овој парохији и не држе него само кољиво у цркви прекади.

Бос. Шамац

Д. Д.

274. О крсним именима је обичај да славе по 2—3 дана, наравно са јелом и пићем, тако да најсиромашнији треба од 10—15 литара ракије, тако да најсиромашнијег кошта до 50 круна, дочим се преко године мучи, пати и штеди само да о слави част може дати и крсно име прославити.

Рђаво је да се сиромашни мора том приликом и задужити, ако није био у стању те године имати ракију и „кршњаче“, а пошто, не пита се много.

Преслуга има врло мало и њих умјерено славе, дочим неки тек богатији зову на ручак тај дан своје ближе комшије, а сиромашнији само донесу кољиво у цркву.

Толиса

Т. Ђ.

275. Међу редовне трошкове годишње спада и прослава крсног имена. Уочи крсног имена позивају се гости на вечеру, а на дан саме славе читав се дан једе и пије. Сутрадан иза подне свршава се слава. Приликом слава, а и иначе кад се сједи за туђом софром, народ, по својој етикети, устручава се јести, али зато више пије. Има их који по три дана остану у једној кући пијући.

Послуге већином су постале из два узрока: ако су изумрли мушки чланови једне породице или уопште једна кућа изумре, онда „прислужује“ која женска од те породице, која се због удаје у другој кући налази; или ако се неко због болести завјетује да прислужује коме дану. Послуге се проведу у домаћем кругу.

Слатина

Ј. Јф.

276. Код крсних имена је тај рђав обичај што је тај дан скопчан са великим и сувишним трошковима. Тако се по варошима за тај дан спрема више врста слатка, разних врста колача. Код сеоског народа је још рђавији обичај, што наш тежак не прославља свог домаћег патрона како му доликује него он отпочне прослављати дан прије и дан-два касније, дакле 3—5 дана. На крсним именима ништа се друго и не ради него пијанчи, прекомјерно једе и вријеме у беспосличењу проводи, а свечар се сувишном и непотребном трошку извргава.

Градачац и околина

Д. Т.

277. Не само да данашњи начин слављења штети народу материјално, него и морално. Обичај је да се почиње теревенка уочи славе, тј. домаћин зове званице на вечеру уочи славе и тих званица није нигдје мање од 8, а често их има 15—20. Ту се пије без икаквог обзира по цијелу ноћ и цијели дан (као што веле „на лице“), а сјутрадан по слави је тзв. испратња. Разлика гозбе на славама код имућнијих и сиромашнијих не примјећује се. Код сваког је пуна софра јестива и пића.

... сами тежаци увиђају, како је овакав начин слављења велики узрок њиховог пропадања и они би драге воље овакво слављење упустили само их угледање једног на другог у томе највише смета, па су чак неки били и престали звати на вечеру уочи славе, али су их исмијавања и ругања њихових комшија и назови пријатеља опет принудили да се поврате свом старом начину слављења.

Милошевац

Д. П.

278. О славама (крсним именима) по варошима махом су престале велике и дуготрајне пијанке. На славу се позива, те званице након обједа одмах се кућама својим разилазе. На славу се позива и женскиње, али одјелито од мушкараца. Оне се чисте слатким и осталим слаткишима. Пића не употребљавају. Незвани гости неће доћи.

О послугама никаквог трошка нема, осим кољива и свијеће.

Модрича

С. П.

279. Исто тако и свадје на славу дођу још уочи празника на вечеру, сутрадан на празник и други дан тако да се попије 40—80 ока ракије и другог јела и, ако се мрси, јуне се закоље, те се пије за све то вријеме да до свађе и псовке дође а на мјестима и до битке.

Раковац

Ј. К.

280. Уочи крсног имена поставља се вечера. По крсном имену цијели дан се опет слави, тзв. „покајање“.

Уопће се о крсном имену ужасно много троши, особито се много пије.

Срп. Грапска

Ј. Кч.

281. Крсно име прославља се као и све са великим пићем и трошком. Слави се на више мјеста по два и три дана, премда је прије свадје у свакој кући на селу по два три дана слављено, али то помало излази из обичаја, те се само слави онај дан када је слава. Народ све би дао само да не оскудијева ракијом пошто се, као што рекох, врло много ракије потроши, а када нема у изобиљу ракије, као да и не славе.

Код варошана је велика разлика у томе пошто се слави само онај дан када је слава, те се не потроши много ни јела ни пића. Код варошана може се рећи да је луксуз многи колачи који пуно новаца коштају а без тога би се могло бити, премда